

Uttal

Behovet av uttalsundervisning inom svenska som andraspråk har blivit tydligare på senare år. Man har börjat notera detta i lärarutbildningen men uttal förblir ett ofta eftersatt moment i skolorundervisningen.

För att uttalet ska vara funktionellt behöver alla de viktiga distinktionerna i det svenska ljudsystemet vara på plats. Då blir talet avkodbart och begripligt, också om man talar med brytning. Men även om talet i princip är begripligt kan en stark brytning utgöra ett hinder i kommunikationen. När personer med svenska som modersmål lyssnar till nya röster som talar med brytning baserar de ofta sin uppfattning av samtalspartnernas generella språkförmåga på sina bedömningar av just uttalet. Också bedömning av icke-språkliga förmågor, t.ex. yrkeskompetens, kanaliseras via bedömningar av talarrens brytningsgrad (Lambert et al. 1960, Kristiansen 1997, 2010, Boyd 2004, Boyd & Bredänge 2013). Detta egentligen sociala problem är många inlärare medvetna om och de önskar sig då ett bättre uttal.

Det finns en del lärare som möter behovet av uttalsundervisning och bland svenska uttalspedagoger råder samsyn vad gäller vilka egenskaper man bör rikta sin uppmärksamhet mot.

Framför allt lyfter man fram svenskans rytm och kvantitetsförhållanden som väsentliga för ett gott uttal. Vokalen i en betonad stavelse ska antingen vara lång eller efterföljas av en lång konsonant: *flyta* eller *flytta*. Med rytm åsyftas att man i artikulationen stannar relativt länge på betonade/accentuerade stavelser, medan man snabbare passerar obetonade/oaccentuerade stavelser. Denna växling är viktig för att språkmelodin ska bli bra.

Projektaktiviteter

I projektet *Intensivsvenska* tar vi fram en del material som kan tjäna som stöd i uttalsundervisningen i skolan. Dock producerar vi tillsv idare inte läromedel i egentlig mening.

A4, drillar, uttalsmanual

Vi har konstruerat ett A4-blad med 30 meningar som tar läsaren genom alla de centrala dragen i svenskans fonologi. Går man igenom denna lista med sina elever kan man bilda sig en uppfattning om var man behöver lägga särskild energi i undervisningen. Fokus här är på artikulation.

Till denna A4 finns en vägledning till läraren och en del annan extramaterial, bland annat drillar och korta dialoger som eleverna kan memorera och sedan öva parvis. Projektet har också utarbetat en uttalsmanual, som innehåller korta råd

beträffande hur man kan arbeta med artikulationen av enskilda ljud och med fonologiska fenomen som kvantitet och rytm.

A4: an inleds med meningar som är relativt enkla, som innehåller få vokaler, och som bara består av ord med enkel accent (accent 1):

1. God dag, god dag. Det är en bra dag idag. (Det är ____-dag idag.)
uttal: GoDAAA, goDAA. De en BRAAAA DAAA iDAAA. (De e TOOORSta iDAAA.)
2. Jag är klok. Jag är fin. Jag är både klok och fin.
uttal: Ja e KLOOOK. Ja e FIIN. Ja e både KLOOOK å FIIN.

En bit ner i listan introduceras fler och artikulatoriskt svårare vokaler och så småningom ord med komplex accent (accent 2). Meningarna kan då också innehålla fler accentuerade stavelser.

8. I juni och juli är det sommar och varmt.
uttal: I JUUUni å JUUULi e de SOMMMar å VARRRMT.
10. Nästan alla elever längtar efter sommarlovet.
uttal: NÄSSStan ALLa eLEEEVer längtar efter SOMMMarLOOOvet.

Mot slutet av listan kommer sådant som kontrastiv betoning, sje- och tje-ljud.

22. Anna går till stationen på morgonen.
uttal: ANNNNa går ti staSJOOOnen på MORRRonen
uttal: ANNa GÅÅÅÅR ti staSJOOOnen på MORRRonen.
uttal: ANNa går TILLLL staSJOOOnen på MORRRonen
uttal: ANNa går ti staSJOOOOnen på MORRRonen
uttal: ANNa går ti staSJOOOnen på MORRRonen
23. Det känns så skönt att duscha efter gymmet på torsdagar.
uttal: De KÄNNs så SJÖÖÖnt att/å DUSJSJSJa efter JYMMMet på TOOsjdagar.
24. Jag tänker ibland på kärlek, känslor och kyssar.
uttal: Ja TÄNGNGker ibland på KÄÄÄRlek, KÄNNNslor och KYSSSar.

Planerade aktiviteter

Projektet har identifierat behovet av undervisningsmoment som riktar sig mot automatiseringen av förmågan att uttala väl. Många inlärare är duktiga på att säga efter och kan i undervisningssituationen få till ett bra uttal. Därifrån behöver det goda uttalet överföras till spontant tal och här saknas tydliga metodiker. Hur mobiliseras ett gott uttal i den naturliga samtalssituationen?

Sannolikt behövs en pedagogik som explicit kombinerar uttalsträningen med andra förmågor. Man kan här inspireras av uttalsundervisning som är inriktad mot förbättrad avkodning vid läsning, så kallad latinisering/litterarisering. Sådan undervisning tar sikte på att utveckla fonologisk medvetenhet hos eleverna så att de nya ljuden i andraspråket bildar tydliga fonologiska kategorier, vilka kopplas till det ortografiska systemet.

Man behöver också aktualisera och engagera elevens uttalskunskaper i verkliga situationer. Under läsåret 2018/2019 ska vi särskilt studera hur t.ex. tolkningsövningar skulle kunna stödja denna process.